

УДК 336.761

Зачосова Н.В.*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та економічної безпеки
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького***Куценко Д.М.***студент
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Статтю присвячено теоретичним аспектам та практичним підходам до здійснення державного регулювання системи економічної безпеки банківських установ. Конкретизовано поняття системи економічної безпеки банківських установ, виділено її складники. Встановлено напрями вдосконалення засад державного регулювання економічної безпеки банківських установ.

Ключові слова: економічна безпека, система економічної безпеки, регулювання системи економічної безпеки, банківська установа.

Зачосова Н.В., Куценко Д.М. ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Статья посвящена теоретическим аспектам и практическим подходам к осуществлению государственного регулирования системы экономической безопасности банковских учреждений. Конкретизировано понятие системы экономической безопасности банковских учреждений, выделены ее составляющие. Установлены направления совершенствования основ государственного регулирования экономической безопасности банковских учреждений.

Ключевые слова: экономическая безопасность, система экономической безопасности, регулирование системы экономической безопасности, банковское учреждение.

Zachosova N.V., Kutsenko D.M. STATE REGULATION OF THE BANKING INSTITUTIONS SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY

The article is devoted to theoretical aspects and practical approaches to the implementation of state regulation of banking institutions economic security system. The concept of the system of economic security of banking institutions is specified, its components are highlighted. The directions of improvement of the principles of state regulation of banking institutions economic security are established.

Keywords: economic security, system of economic security, regulation of the system of economic security, banking institution.

Постановка проблеми. Банківська система не лише концентрує величезні грошові ресурси, забезпечує їх рух, розподіл і перерозподіл в інтересах економічних агентів, а й породжує виникнення організаційно-правових і фінансово-економічних зв'язків між суб'єктами економіки. Неналежне виконання банківською системою своїх функцій, збоїв в установленому порядку здійснення фінансових операцій підтримують економічні зв'язки між господарюючими суб'єктами і стають однією з основних загроз економічній і національній безпеці країни.

Глобалізація економічного життя, інтеграція України у світову господарську систему, впровадження передових інформаційних технологій, посилення конкуренції у банківській сфері, недостатній рівень розроблення фінансово-господарського законодавства, нерозвиненість фінансових ринків та їх інфраструктури, зростання економічних правопорушень і злочинів, криміналізація економіки сприяють відтворенню та появі нових для банківської сфери небезпек і загроз. Традиційні механізми захисту від них є недостатньо ефективними, а інколи й зовсім не відповідають природі загроз нової економічної форми. Таким чином, єдиним дієвим інструментом підтримки функціонального стану економічної безпеки банківських установ є державне регулювання рівня економічної безпеки банків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика забезпечення економічної безпеки банківських установ широко обговорюється у вітчизняних наукових колах. Так, О. Барановський вивчає природу економічної безпеки комерційного банку [1]; Н.В. Дудченко визначає роль і місце економічної

безпеки банківських установ у системі національної безпеки держави [2]; О.В. Коновалов конкретизує зміст фінансового моніторингу у системі економічної безпеки вітчизняних банківських установ [3]; І.П. Мойсеєнко, Д.Д. Гандзюк уточнюють основи системного управління економічною безпекою банку [4]; Т.В. Момот розглядає практику оцінки рівня фінансово-економічної безпеки банківських установ в умовах кризи [5]; В.М. Соловйов пропонує вважати фінансову безпеку банків основою стійкості економічної системи [6]; В.І. Франчук уточнює науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку [7]; В.М. Фурман узагальнює методичні підходи до формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки сучасних банків як домінуючого виду фінансових установ в Україні [8]. Однак теоретичні дослідження, що мають на меті уточнення особливостей механізмів державного регулювання системи економічної безпеки банківських установ, наразі не є численними, що зайвий раз доводить актуальність тематики, обраної для наукових пошуків.

Мета статті полягає у конкретизації теоретичних засад державного регулювання системи економічної безпеки банківських установ. Для реалізації поставленої мети необхідно вирішити низку завдань:

- конкретизувати поняття системи економічної безпеки банківських установ;
- виділити складники системи економічної безпеки банківських установ;
- установити напрями вдосконалення засад державного регулювання економічної безпеки банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська установа – це така ланка кредитної системи, яка залучає вільні грошові кошти і надає їх у тимчасове користування на умовах терміновості, платності і зворотності, реалізуючи мету максимізації прибутку, а також досягнення фінансової стійкості. Всі напрями діяльності банку припускають ризик, небезпеки та загрози, перманентна дія яких може призвести до погіршення стану фінансової стабільності банку, а в підсумку – до його банкрутства та ліквідації. Для мінімізації можливості такого розвитку подій менеджменту вітчизняних банків необхідно усвідомити необхідність управління економічною безпекою банків, а державним органам влади – важливість моніторингу та контролю цього процесу, що може забезпечуватися у формі державного регулювання системи економічної безпеки банківських установ.

Отже, економічну безпеку можна розглядати в широкому (на рівні країни – макrorівні) та вузькому (на рівні банку – мікрорівні) розумінні. У широкому сенсі економічна безпека визначається як стан економіки, за якого забезпечується захист економічних інтересів, спрямованих на розвиток країни у цілому; сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, сприятливих для зростання економіки країни та здатних забезпечити протидію ризикам і загрозам, характерним цьому процесу.

На рівні окремих банківських інституцій економічна безпека банку – це стан, за якого забезпечується найкраще використання ресурсів банку, спрямоване на запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам, для забезпечення сталого розвитку фінансово-кредитної установи та максимізації її прибутку.

Основними складниками економічної безпеки банківської діяльності є: фінансовий, технічний, правовий, інформаційно-технологічний, соціально-психологічний та організаційний. Серед них найбільш важливим є фінансовий складник системи безпеки комерційного банку, оскільки стабільний банк має достатню кількість коштів для захисту інформації, охорони співробітників банку, залучення до всіх структурних підрозділів висококваліфікованих фахівців.

Об'єктом державного регулювання в контексті цього дослідження є саме система економічної безпеки банківських установ. Система економічної безпеки банку – це комплекс економічних, організаційних і технічних заходів, призначених для захисту банківської діяльності від будь-яких негативних впливів як зсередини, так і ззовні установи.

До переліку функціональних складників системи економічної безпеки банківських установ доцільно віднести фінансово-інвестиційну, інтелектуально-кадрову, фізичну, або силову, інформаційно-аналітичну, техніко-технологічну, правову, або юридичну, підсистему економічної безпеки. Також виокремлюють інтерфейсну, законодавчо-політичну, репутаційно-іміджеву, ринкову підсистему. Але також існує думка про можливість забезпечення безпеки чотирьох названих елементів функціонування банківських установ у межах названих вище традиційних функціональних складників системи економічної безпеки.

Регулювання системи економічної безпеки банків у нашій державі покладено на Національний банк України. Основним завданням Національного банку України, а точніше механізму банківського нагляду, є забезпечення безпеки та фінансової стабільності банківської системи країни. Однак низький рівень

ефективності банківського нагляду підтверджується стрімким зниженням кількості банківських установ в Україні, погіршенням результативності їх роботи, зниженням рівня довіри споживачів фінансових послуг до вітчизняних банків, що змушує фінансові установи до пошуку напрямів самозабезпечення власної економічної безпеки.

Банк є найбільш розгалуженим, постіндустріальним суб'єктом економічних відносин, що концентрує в собі величезний економічний потенціал і привертає до себе особливу увагу різного роду зловмисників. У цих умовах більшість вітчизняних банків створює власні системи безпеки, витрачаючи на це значні суми фінансових ресурсів. Як демонструє світова практика, розмір витрат на надійне забезпечення безпеки становить близько 15% річного доходу банківської установи. Кожен банк самостійно вибирає форму і програму забезпечення економічної безпеки. Головне в організаційній роботі із забезпечення банківської безпеки полягає у тому, що вона вимагає комплексного підходу, глибокого аналізу, прогнозування, виявлення і своєчасного вжиття заходів щодо усунення внутрішніх і зовнішніх загроз.

Сукупність методів, способів, форм і процесів, за допомогою яких забезпечується функціонування системи і визначається порядок взаємовідносин між її складовими елементами, прийнято називати механізмом. До компонентів механізму регулювання системи економічної безпеки банку можна віднести вимоги Національного банку України, що висувуються у процесі ліцензування діяльності кредитної організації, в частині мінімальної величини статутного капіталу, професійних якостей керівництва тощо. Під час здійснення банком поточної діяльності елементами механізму регулювання системи економічної безпеки виступають обов'язкові для виконання нормативи Національного банку України, що регулюють його ліквідність, достатність капіталу, платоспроможність тощо.

Одним з інструментів регулювання системи економічної безпеки банківських установ є моніторинг банківської діяльності, що періодично виконується Національним банком України.

Найбільш значимими для забезпечення економічної безпеки банківських установ є стан таких складників системи економічної безпеки, як фізичний та інформаційно-аналітичний. З огляду на це, регуляторні механізми Національного банку України мають включати напрями контролю цих елементів економічної безпеки. Зокрема, регулювання фізичної безпеки має здійснюватися за такими напрямами, як: вимоги щодо охорони приміщень, офісів, спецсховищ, тощо; правила забезпечення захисту процесу інкасації; норми здійснення вхідного контролю над доступом у банк і його приміщень; контроль наявності і використання протипожежних засобів; установлення вимог щодо рівня надійності, професіоналізму співробітників банківських установ тощо. Регулювання інформаційної безпеки має передбачати обов'язкове створення системи захисту інформації банку; правила проведення ділової розвідки; моніторинг інформаційної прозорості, необхідної для ефективного функціонування банку інформації, та контроль цілеспрямованого поширення інформації про банк для підвищення ефективності його функціонування.

Регулювання економічної безпеки банку є пріоритетним завданням у системі регулювання економічної безпеки держави, що вимагає комплексного вирішення. Йдеться про сукупність інституційно-

управлінських, організаційно-технічних та інформаційних заходів, спрямованих на забезпечення відтворення стійкого режиму функціонування банку, захист його прав та інтересів й інтересів його клієнтів, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, збереження фінансових і матеріальних цінностей, а також на забезпечення повернення кредитів. У підсумку, це матиме позитивний вплив на стійкість усієї банківської і, як наслідок, фінансової системи країни.

У сучасних економічних умовах виникає нагальна необхідність зробити висновки з наслідків фінансової кризи, відгомін якої продовжує відчуватися у тенденціях розвитку вітчизняної банківської системи, та поліпшити механізми регулювання банківської діяльності для протидії стрімкому зниженню рівня економічної безпеки банків в Україні. Уряд має вжити заходів щодо реформування системи регулювання роботи банків з урахуванням допущених у минулому помилок і вимагати аналогічних і скоординованих дій із боку державних регуляторів інших сегментів фінансового ринку, зокрема від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, і від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Необхідність реформування національної банківської системи виникає з доцільності трансформації сучасних світових банківських систем. На разі постає питання щодо необхідності забезпечення глобального співробітництва міжнародних систем фінансового регулювання. Велику частину кредитів, отриманих вітчизняними бізнес-структурами через посередництво банківських інституцій, було надано закордонними банками та небанківськими установами, що, з одного боку, ставить стан українського бізнесу в залежність від стану глобального фінансово-кредитного сектора, а з іншого – викликає потребу в координації діяльності кредитного та банківського секторів на міжнародному рівні.

У ситуації, яка склалася нині в фінансовій системі України, уряд був змушений прийти на допомогу низці вітчизняних банків задля недопущення їх банкрутства та ліквідації. З огляду на це, доцільно вказати на неприпустимість збереження системи преміальних бонусів, які отримували провідні менеджери банків за підсумками року. На найближчий період виплата бонусів повинна бути припинена, а сама система бонусів має ґрунтуватися на результативності діяльності банків упродовж декількох років. На державному рівні необхідно посилити контроль над преміями та заохоченнями, які виплачуються топ-менеджменту банків, передусім тими, які перебувають у державній власності або займають домінуючі місця у структурі фінансової системи України.

Можна запропонувати такі напрями вдосконалення засад державного регулювання економічної безпеки банківських установ:

- посилення вимог до рівня прозорості звітності банківських установ;
- посилення рівня моніторингу якості банківських послуг;
- збільшення вимог до рівня професіоналізму, освіти топ-менеджменту банків;
- установлення вимог щодо відповідності банківської діяльності європейським і міжнародним стандартам;
- розроблення параметрів і системи показників економічної безпеки банку та контроль їх відповідності встановленим нормам.

Невід’ємним елементом регулювання системи економічної безпеки банку є вибір критеріїв, тобто суми ознак, на основі яких можна зробити висновок про те, знаходиться чи не знаходиться той чи інший банк у стані економічної безпеки. З огляду на це, постає необхідність розроблення методики оцінювання рівня економічної безпеки банків, якою зможе користуватися Національний банк України під час регулювання стану економічної безпеки банківської системи. У розробленні такої методики автори вбачають перспективи подальших досліджень в обраній науковій царині.

Висновки з проведеного дослідження. Під системою економічної безпеки банківських установ слід розуміти комплекс економічних, організаційних і технічних заходів, призначених для захисту банківської діяльності від будь-яких негативних впливів як зсередини, так і ззовні установи. Для забезпечення стану економічної безпеки сучасному банку необхідно досягти необхідного рівня стабільності та ефективності функціонування основних складників системи економічної безпеки, таких як: фінансово-інвестиційний, інформаційно-аналітичний, техніко-технологічний, інтелектуально-кадровий, фізичний (силовий) та правовий. Доцільно додати до цього переліку ще інтерфейсний, репутаційний, законодавчо-політичний та ринковий функціональні складники системи економічної безпеки банків.

Можна запропонувати такі напрями вдосконалення засад державного регулювання економічної безпеки банківських установ, як посилення вимог до прозорості звітності банківських установ, посилення рівня моніторингу якості банківських послуг, збільшення вимог до рівня професіоналізму, освіти топ-менеджменту банків, установлення вимог щодо відповідності банківської діяльності європейським і міжнародним стандартам; розроблення параметрів і системи показників економічної безпеки банку та контроль їх відповідності встановленим нормам.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О. Природа економічної безпеки комерційного банку / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 7. – С. 12–19.
2. Дудченко Н.В. Роль та місце економічної безпеки банківських установ у системі національної безпеки держави / Н.В. Дудченко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 33(2). – С. 161–167.
3. Коновалов О.В. Зміст фінансового моніторингу у системі економічної безпеки вітчизняних банківських установ / О.В. Коновалов // Право і суспільство. – 2011. – № 6. – С. 56–61.
4. Мойсеєнко І.П. Основи системного управління економічною безпекою банку / І.П. Мойсеєнко, Д.Д. Гандзюк // Збірник наукових праць Буковинського університету. Економічні науки. – 2015. – Вип. 11. – С. 94–102.
5. Момот Т.В. Оцінка рівня фінансово-економічної безпеки банківських установ в умовах кризи / Т.В. Момот, О.М. Овчелупова, К.С. Соловйова // Комунальне господарство міст. Економічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 32–36.
6. Соловйов В.М. Фінансова безпека банків як основа стійкості економічної системи / В.М. Соловйов, О.С. Лук’яничук // Торгівля, комерція, підприємництво. – 2014. – Вип. 17. – С. 184–188.
7. Франчук В.І. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки комерційного банку / В.І. Франчук, С.І. Мельник // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Економічна». – 2012. – Вип. 1. – С. 48–58.
8. Фурман В.М. Методичні підходи до формування інструментарію оцінки рівня економічної безпеки сучасних банків як домінуючого виду фінансових установ в Україні / В.М. Фурман, Н.В. Зачосова // Економіка та держава. – 2015. – № 8. – С. 17–20.